

Hatay Okullarında Engellilerin Cinsel Eğitimi Durum Değerlendirmesi

Yrd. Doç. Dr. Suad Sakallı Gümüş

*Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Özel Eğitim Bölümü
ssakalli@umail.in.edu*

Mikail Altınsoy

*Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Özel Eğitim Bölümü*

Özet

Bu araştırma, Hatay, Antakya merkez ilçesinde bulunan ve engelli öğrencilere hizmet veren 13 devlet ilk öğretim okulunda görev yapan rehber öğretmenlerle gerçekleştirilmiş bir durum çalışmasıdır. Söz konusu okullarda herhangi bir cinsel eğitim yapıp yapılmadığı, yapılıyorsa içeriğinin ne olduğu araştırılmış, katılımcı rehber öğretmenlerin böyle bir hizmetin özel gereksinimli çocuklara sağlanması gerekliliği ve bu sorumluluğun kime ait olduğu konusundaki düşünceleri ve öğretmenlerin demografik özelliklerinin bu duruma olası yansımaları araştırılmıştır. Araştırma, okullarda standart ve kapsamlı bir cinsel eğitim uygulamasının gerçekleştirilmediğini, öğretmenlerin % 50'sine yakınının konuyla ilgili herhangi bir eğitiminin olmadığını, bu katılımcıların % 62'sinin herhangi bir cinsel eğitim sağlamadığını ortaya koymuştur. Sağlanan cinsel eğitimlerin genellikle sunum şeklinde kısıtlı zamanlarda ve sınırlı bir içerikle (genellikle ergenlik ve cinsel gelişim hakkında bilgilendirme şeklinde) sağlandığı belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları eğitim politikaları ve eğitim programları açısından önemli durumlara işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cinsel eğitim, özel gereksinimli öğrenciler, rehber öğretmenler

A Case Analysis of Sex Education in Hatay Schools

Abstract

This research is a case study conducted with 13 counseling teachers working at thirteen public elementary schools serving students with special needs in their mainstream classrooms in the Antakya city of Hatay district. The study sought to find out whether sex education is provided in the studied schools and if so what is the content of such education. In addition, the study also examined the opinions of counseling teachers with regard to the necessity of providing sex education to students with special needs, whose responsibility they think it is to provide sex education, and the possible impact teacher demographics may have in the formation of these opinions. This research determined that no comprehensive and standard sex education curriculum is provided in the studied schools and nearly 50 % of the participant teachers reported to have had no training in sex education and that 62 % of the participants reported that they do not provide any sex education to their students. The teachers who reported to provide sex education stated to provide this education in simple presentations with very limited content (such as information about puberty and sexual growth). These results have important implications for educational policy and curriculum.

Key Words: Sexuality education, students with special needs, counseling teachers

GİRİŞ

Doğal yaşam süreci, insanların büyümesi, değişmesi ve gelişmesini içerir. Bu süreçte beden, bilişsel yapı, kim olunduğu konusundaki düşünceler ve kim olunmak istendiği ile ilgili fikirler zamanla değişir ve gelişir. Bütün bu gelişmeler insanlar ve çevresindekiler için heyecan verici, büyüleyici değişimlerdir. Maalesef, bu mutluluk ve heyecan sadece her şey yolunda gidiyorsa söz konusudur. Gelişim süreçlerinde normdan sapmalar söz konusu olduğunda, insanlar telaşlanıyor, hayal kırıklığı yaşayabiliyor ve dolayısıyla insan doğasının bu gelişimsel özelliklerinin bazılarını gözden kaçırabiliyor, cinsel gelişim ve bununla ilgili sorunlara ayrılacak zaman ve çaba diğer sorunlara yönelebiliyor (Murphy ve Roy Ellias, 2006). Engelli çocuklar ve eğitimlerinde sıklıkla karşı karşıya kalınan durum budur. Gelişim süreçlerinde çocuklarının karşılaştığı sorunların cinsellikle ilişkili olduğu durumlarda ebeveynlerin şaşırıp kaldıkları sıklıkla karşılaşılan bir tepkidir. Engelli çocukların psikoseksüel gelişimleri tam olarak anlaşılmadığından, bu çocuklara nasıl bir cinsel eğitim verilmesi gerektiğinin de bilinmediği vurgulanmaktadır (Murphy ve Roy Elias, 2006). Maalesef, engelli bireyler genellikle cinsellikle ilgili bilgileri edinmemekte ve hatta cinsellik evrensel bir insan özelliği olmasına rağmen engelli insanların cinsellikle ilgili dışavurumları sıklıkla şiddetli olumsuz tepkiler uyandırmaktadır (Murphy ve O'Callaghan, 2004). Toplumun geneline cinsellikle ilgili olarak empoze edilen kurallar genellikle engelli bireyler için aynı değildir. Engelli bireylerin cinsel eğitimi ile ilgili olarak literatürde genellikle iki yaklaşım yer almaktadır: Birinci yaklaşımda, engelli bireyin cinselliği önlenmeye çalışılır ve engellilerin cinselliğin gerektirdiği sorumlulukları yerine getiremeyecek ağırlıkta olduğu düşünülür. Bu nedenle de toplumun genel eğilimi engelli bireyler adına sorumsuz cinsel davranışları azaltmaya yöneliktir. Bu sebeple, mümkün olabildiğince engellilerin cinselliği ile ilgili konuşulmaması eğilimi vardır ve engellilerin cinsellikle ilgili ne kadar az bilgisi olursa o kadar iyi olacağı düşünülür. Fakat bu tip bir yaklaşım insan doğasını yok saymakta, engelli bireylerin de birer insan olduğu gerçeğini ve bu gerçeklikten doğan cinselliğin evrensel bir insan özelliği olduğunu göz ardı etmektedir (Bakış, Ege, ve Timur, 2006). Bu eksikliklerden kaynaklı olarak ikinci yaklaşım ortaya çıkmıştır ki, bu yaklaşıma göre engelli bireylerin de doğal gelişim süreçlerinin bir gereği olarak cinselliği yaşama hakları vardır. Elbette ki engelliliğin getirdiği bazı sınırlılıklar bu süreci sağlıklı bir şekilde yaşamalarını zorlaştırabilir ve onları istismara çok açık hale getirebilir. Engelli bireylerin herhangi bir gelişimsel alanda yaşadığı gerilik veya sıkıntı, diğer gelişimsel özelliklerinin (cinsel gelişim ve fiziksel gelişim gibi) doğal süreçleri takip ettiği gerçeğini ailelere, öğretmenlere ve toplumdaki diğer bireylere unutturabilmektedir. Aynı zamanda engelli bireyler toplumun söylentileri ve yanlış yargılarına maruz olduğu ve otoriteye itaat etmesi öğretildiği için ayrıca bir risk altına girmektedirler. Bu durum da sosyal yaşamda hem engelli bireylerin kendileri hem de çevresindekiler için sıkıntılı bir hal almaktadır. Bu nedenle engelli bireylerde cinsel eğitim daha çok önem arz etmekte ve bu bireylerin çevresindeki yetişkinlere daha büyük sorumluluklar yüklemektedir.

Cinsellik, cinsiyetin belirleyicisi olan biyolojik kimlikten daha geniş bir anlam ifade eder. Cinselliğin tanımı bedensel, psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik boyutları da dikkate alınmalıdır (Haktanır, 2005; Rice, 1989), cinsiyet, cinsel kimlik, ve cinsel rol kavramlarını da içermelidir (Çalışandemir ve ark., 2008). "Cinsellik, fiziksel birleşmenin ötesinde bir bağlamda cinsiyet rolleri sosyalleşmesini, fiziksel olgunluk ve vücut imajını, sosyal ilişkiler ve gelecekle ilgili sosyal arayışları kapsayacak şekilde ele alınmalıdır" (Murphy ve Elias, 2006). Bu tanımlardan hareketle, cinsel eğitim bireyin cinsel kimliğini tanıması, anlaması ve benimsemesi amacını gütmelidir (Terri Couwenhoven, 2001). Cinsel kimlik kişinin cinsiyetinden haberdar olması ve cinsiyetine uygun davranışlar göstermesidir. Aile ve toplum beklentilerine uymayan davranışlar gösterildiğinde aileler bu durumlara çok olumsuz tepkiler verebilmekte ve çocuğun cinselliğini bastırmaya çalışmaktadır. Bu tepkiler de çocuğun cinsiyetinden memnuniyetini ve bu kimlikle mutlu olma derecesini olumsuz etkilemektedir (Artan, 2003). Oysa ki cinsellik, bedensel ve ruhsal doyum ile üremeye yönelik yaşamsal bir değerdir ve engelli bireyler de bu durumdan soyutlanmamalıdır. Brezilyalı eğitimci Paulo Freire'ye göre "eğitimin temel amacı insanların kendini özgülleştirmesidir." Bu yaklaşım engelli bireyler için daha bir anlamlıdır ki, engelli

bireyler başkalarına ne kadar daha az bağımlı olurlarsa ve sosyal adaptasyonları ne kadar yükseğe hayatları o kadar başarılı ve mutlu olacaktır. Bu nedenle, gerekli tedbirler alınarak aileler, haksavunucular, yaşanan toplumdaki hizmet sağlayıcı kurumlar ve çocuğu tanıyan ve onunla çalışan herkes engelli bireylere cinsellik, ilişkiler ve kendini uygun bir şekilde ifade etme konularında temel eğitimi sağlamalıdır (Ballan, 2001; Poroy, 2000). Her çocuk kendi gelişimini doğru ve olumlu bir şekilde anlama hakkına sahiptir (Goldhagen ve Waterston, 2003).

Çavdar (2014), cinsel eğitimin bir amacının da, cinselliğin ayıp, kötü değil, doğal bir durum olduğunu öğretmesi ve toplumsal değerlere uygun bir şekilde bu yaşamsal değerlerin ihtiyaçlarını sağlıklı bir şekilde karşılamasını öğretmesi olarak ifade eder. Fakat maalesef ki, cinsel gelişim kültürel yapıdan dolayı toplumumuzda bir tabu olarak algılanmakta, hakkında konuşulması sakıncalı, problematik bir durum olarak düşünülmektedir (Coşkun ve Gökdemirel, 1997). Bu da cinsel gelişimin anlaşılması, eğitimsel açıdan desteklenmesi ve sağlıklı bir süreç olarak yaşanmasını zorlaştırmaktadır. Bu araştırmanın temelleri de tespit edilen bu problem duruma dayandırılmıştır.

YÖNTEM

Model

Bu araştırma, bir durum çalışması olup, Hatay merkez ilçe Antakya'da bulunan ve bünyesinde özel gereksinimli öğrencilere hizmet veren 13 farklı devlet ilkokulunda görev yapan 13 rehber öğretmen ile görüşmeler yapılarak, her hangi bir cinsel eğitim uygulamasının yapıp yapılmadığını, yapıyorsa mahiyetinin ne olduğunu ve yapılmıyorsa var olan bu eksikliğin olası sebeplerini ortaya çıkarmaya yönelik tasarlanmıştır. Durum çalışması, Smith (1978) ve Stake (1995)'in tanımlarına dayalı olarak Merriam (2001)'in ortaya koyduğu tanıma göre tek bir şey, tek bir durum, veya alanı sınırlandırılmış bir ünite olabilir (s. 27). Bu durumda, bu araştırmanın ele aldığı durum "okullarda verilen cinsel eğitim" iken, durumun sınırları Hatay ili merkez Antakya ilçesinde bulunan ve bünyesinde özel gereksinimli öğrencilere de hizmet eden 13 devlet ilkokulu (hizmet verdikleri kitle, bulunulan coğrafik alan, devlet okulu statüsüne sahip olmaları ve ilköğretim okulu olma özelliklerine dayalı olarak) sınırları belirlenmiş kapalı bir sistemdir. Okullar amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve seçilmiştir. Antakya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden, bünyesinde özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere eğitim-öğretim sağlayan devlet ilkokullarının listesi alınmış ve bu listedeki okullar ziyaret edilmiştir. Bu yolla çalışılan durumun sınırları belli özelliklere dayalı olarak belirlenmiş/çizilmiş ve çalışma dışında kalan alan yada neyin çalışılmayacağı bu sınırlarla ortaya konulmuştur. Araştırmanın katılımcılarına amaçlı örnekleme yöntemi ile ulaşıldığından elde edilen verilerin evrene genellenmesi amaçlanmamaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşmeye başvurulmuştur. Görev ve sorumluluklarının kapsamı göz önünde bulundurularak ve her okulda özel eğitim öğretmeni olmadığı gerçeğinden hareketle, görüşmelerin okulların rehber öğretmenleri ile gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Araştırmacılar, bölgedeki üniversitenin Özel Eğitim Bölümündeki bir öğretim üyesi ve Özel Eğitim Zihin Engelliler Öğretmenliği Programında 4.Sınıf öğrencisi olan bir öğretmen adaydır. Araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış bir görüşme protokolü hazırlanmış ve katılımcılara uygulanmıştır. Görüşme protokolünde katılımcı öğretmenlerin demografik bilgileri (yaş, cinsiyet, görev yapılan okul, meslekteki yılı, mezun olunan okul, cinsellik eğitimi ile ilgili eğitimi olup olmadığı gibi bilgiler) yer almıştır. Bunlarla birlikte, cinsel eğitimin gerekliliği konusundaki görüşleri, okulda cinsellik eğitimi ile

ilgili yapılanlar ve cinsellik eğitimini kimin sağlaması gerektiği konusundaki görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların bu bağlamdaki düşüncelerini ortaya çıkarmak için, görüşmelerin akışına bağlı olarak (yanı yapılandırılmış protokole ilaveten) farklı sorular sorulmuştur. Örneğin; "Sizce öğrenciler cinsel gelişimlerinin farkındalar mı ve olmalı mıdır?" "Sizce cinsel eğitim neyi kapsamalıdır?" "Bu konular hakkında öğrencileri bilgilendirmek kimin görevidir?" "Genel eğitim öğrencileriniz ve özel gereksinimli öğrencilerinizin cinsel eğitim ihtiyaçları arasında her hangi bir farklılık olduğunu düşünüyor musunuz?" Görüşmeler sırasında sorulara verilen cevaplar doğrudan not alınmış ve her bir sorudan sonra yazılanlar sesli okunarak cevapların doğru anlaşılıp not edildiği katılımcılarca teyit ettirilmiştir. Bu yolla, verilerin ve dolayısıyla araştırmanın güvenilirliği sağlanmıştır. Her bir görüşme ortalama 30 dakika sürmüştür ve rehber öğretmenlerin odalarında gerçekleştirilmiştir.

Veri Analizi

Veriler nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılan içerik analizi metodu kullanılarak değerlendirilmiştir. Merriam (2001) içerik analizinde iletişime ve iletişimde verilen mesajların sıklığı ve çeşitliliğine odaklanıldığını vurgular (s. 160). Görüşmelerden elde edilen veriler iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı en az iki defa okunmuş ve ortaya çıkan temalara göre kodlanmıştır. Kodlama işlemi sonunda araştırmacılar bir araya gelerek gerçekleştirdikleri kodlamaları karşılaştırmış, her bir kategoriyi %100 mutabakata varıncaya kadar tartışmışlardır. Kodlanan içerikte ortaya çıkan temalar, katılımcılar arasında tekrar etme durumları ve mesajların çeşitliliği göz önünde bulundurularak katılımcıların genel görüşlerini ifade eden daha geniş yargılara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu yöntemlerle güvenilirlik sağlanmıştır. Gerçekleştirilen bir diğer analiz de, öğretmenlerden elde edilen verilerin bir tabloya dönüştürülmesi ve bu tabloda her hangi bir örüntü (katılımcı öğretmenlerin demografik özellikleri ile konu ile ilgili uygulamaları arasında) olup olmadığının incelenmesi olmuştur. Bu metot da analitik tümevarım (analytic induction) olarak tanımlanmaktadır. Süreç, temel olarak araştırmacıların her bir durumu bir başka durumla karşılaştırırken beklenmeyen veya hipotezlerine ötüşmeyen durumlarda hipotezlerini düzelterek olgunun bilinen tüm durumlarını açıklayabilecek bir hale gelmesini kapsar (Denzin, 1998; Kiddler, 1987; Merriam, 2001; Robinson, 1951). Bu araştırmada sayılılar; mesleki deneyimi az ile çok olan ve cinsel eğitim almış ile almamış olan öğretmenler arasında cinsel eğitimin ne olması gerektiği, sağlanması gerekliliği ve kendileri tarafından sağlanması konularındaki görüşlerinde bir farklılık yaratabileceğidir. Bu sayılı, karşılaştırmanın görselleştirilerek daha kolay hale getirilmesi için hazırlanan bir tablo ile katılımcıların durumlarının birbiri ile karşılaştırılması şeklinde test edilmiştir. Mesleki deneyimleri az olan öğretmenler (1-8 yıl) ve mesleki deneyimi daha çok olan öğretmenler (9 ve üstü) şeklinde gruplanmış ve bu iki grup karşılaştırılmıştır. Aynı şekilde, cinsel gelişim ile ilgili eğitimi olan ve olmayan öğretmenler de iki gruba bölünmüş ve gruplar cinsel eğitime yönelik düşünceleri ve cinsel eğitim sağlama durumları açısından karşılaştırılmıştır.

BULGULAR

Araştırmamız, okullarda standart ve kapsamlı bir cinsel eğitim uygulamasının gerçekleştirilmediğini ortaya çıkarmıştır (Bkz. EK 1-2). Görüşme yapılan 13 rehber öğretmenden 8'i (% 62'sinin) cinsel eğitimle ilgili her hangi bir uygulamaları olmadığını, geri kalan 5 (%48) öğretmen ise öğrencilere ergenlik ve cinsel istismar konusunda sunumlar gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan E.R'nun "Cinsel eğitim ayrı bir program olarak verilmiyor. Programın içine cinsel eğitimi almadık." ve A.T'nin "Yapısal, yapılandırılmış bir program yok. Sadece Aile Eğitimi kapsamında çalışmalar olacak. Onun için Aile Eğitimi sertifikası almam gerekiyor. Cinsel eğitimi programa almadık çünkü buradaki insanlar muhafazakâr ve eğitimi verecek bayan personelimiz yoktu" söylemleri cinsel eğitimle ilgili bir uygulama gerçekleştirilmeyen öğretmenlerin ifadelerini örneklemektedir. Görüşülen

öğretmenlerden cinsel eğitim sağladığını belirtenlerden M.İ. "Özel eğitim öğrencilerine uygulamadım ancak diğer öğrencilere istismara yönelik sunum yaptım, seminer şeklinde sunum." ifadelerini kullanarak sağlanan eğitimin sınırlılığını ortaya koymaktadır. Bir diğer öğretmen Y.A. "Sınıf sınıf ayırıp çok amaçlı salonda slaytlarla bilgilendiriyorum... Özel bir cinsel eğitim programı yok. Ergenlik dönemi ve özellikleri hakkında bilgi veriyoruz." ifadelerini kullanmıştır.

Bu bilgiler ışığında, öğretmenlerin cinsel eğitim konusunda nasıl bir program izlemeleri gerektiği hususunda standart bir bilgiye sahip olmadıkları ve standart bir yaklaşım sergilemedikleri ortaya çıkmıştır. İnsan gelişiminin yadsınmaz bir parçası olmasına ve öğretmenlerin tüm gelişimsel alanları destekleyecek şekilde eğitim-öğretim vermeleri sorumluluğuna sahip olmalarına rağmen, böyle bir eğitimin sağlanması tamamen rehber öğretmenlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Gerçekleştirilen literatür taramasında, öğretmenlerin ihtiyaç duydukları durumlarda uygulayabilecekleri, Türkçe cinsel eğitim programlarının sayısı ve niteliklerinin sınırlı olduğu ortaya çıkmıştır. Buna ilaveten resmi okul programlarında da bu konulara yer verilmediği aşikardır. Bıkma ve Güler'in 2007 de gerçekleştirdikleri araştırmada, Türkiye'de ilköğretim programlarında(1-8. sınıf) var olan sağlık ve cinsel eğitimle alakalı bileşenlerin derslerin hedeflerinde tekrar etme sıklığı incelenmiş ve bu bileşenlerden cinsel eğitim ve ilgili alt kategorileri olan gebelik-doğum, istenmeyen gebelik, cinsel kimlik, ergenlikte değişim, cinsel şiddet ve cinsel istismar, doğum kontrolü ve cinsel ayrımcılığın hiç bir şekilde kapsanmadığını ortaya koymuştur.

Görüşülen öğretmenlerin tamamı engelli öğrenciler için bu tip bir eğitimin nasıl sağlanması gerektiği konusunda bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmiş, engelli öğrencilerin cinsel eğitimine yönelik her hangi bir özel düzenleme ya da uygulama yapmadıklarını belirtmişlerdir. Literatür taramasında da belirtildiği gibi, özel gereksinimli bireyler hem cinsel davranışlarından dolayı sosyal uyum problemleri yaşama ve olumsuz tutumlarla karşı karşıya kalma riski altında hem de cinsel istismar riski altında olmalarına rağmen, öğretmenlerin bu gibi durumlarda nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bu öğrencilerin ihtiyaçlarının diğer öğrencilerden değişik olabileceğine dair farkındalıklarının düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Görüşülen öğretmenlerden Y.K.'nın "bazı öğrencilerimin taciz edilmesi ve aile içi cinsel istismara maruz kalması durumlarını başka yerde görev yaparken yaşadım, bunları pedagoğa yönlendirdim." diyerek kendinin her hangi bir müdahalede bulunmadığını, yönlendirmekle yetindiğini ortaya koymaktadır. M.A.'nın "Özel eğitim olduğundan öğrenciler cinsel dürtülerini kontrol altına almakta zorlanıyorlar. Aileler de bilinçli davranmıyor. Ama bu durumlarda engelli öğrencilere yönelik nasıl uygulamalar yapılması gerektiğini bilmiyorum." söylemi de bu farkındalık eksikliğine işaret etmektedir. Bir diğer öğretmen F.Y. "Engellilere yönelik her hangi bir cinsel eğitim yok. Velilere verdiğimiz en önemli tavsiyeler aile içi cinsel içerikli sohbetler yapılmaması, cinsel içerikli görüntüler izlenmemesi ve cinselliğin çocuğa hissettirilmemesidir." diyerek aslında engelli öğrencilerin cinselliklerinin bastırılmasına yönelik görüşlere sahip olduğunu örneklemektedir.

Bunlara ilaveten, cinsel eğitimi kimin sağlaması gerektiği konusundaki katılımcı görüşlerinde de uyuşmazlıklara rastlanmıştır. Öğretmenlerin 7 si cinsel eğitim sağlamanın bir uzmanlık işi olduğunu ve bu eğitimin bir uzman tarafından sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. "Bu işi bilen biri vermeli" ve "kızlara bayan, erkeklere erkek tarafından eğitim verilmeli" söylemleri öğretmenlerce sıklıkla dile getirmiştir ki, bu da kendilerini bu işte uzman olarak görmediklerini ve dolayısıyla böyle bir eğitimi sağlama sorumluluğunu üstlenmek istemeyeceklerini ima etmektedir. M.İ'nin "Öncelikle aile eğitimi olmalı, çocuk ailede ne görüyorsa onu yapıyor ve çok fazla müdahale edemiyorsun." söylemi de rehber öğretmenin bu görevden kendine pay çıkarmak istemediğini göstermektedir. Öğretmen bu eğitimi ailenin vermesi gerektiğini belirtmiş ve 5 öğretmen de bunun hem okul hem de uzman tarafından sağlanması gerekliliğini vurgulamıştır. S.N.Ş, M.İ. ve A.T. bu işin kısa sunumlarla gerçekleştirilmemesi gerektiğini ve bu sorumluluğun bütün paydaşlarda olduğunu "...sadece bir kişiye bağlı olmaması gerekiyor. Tüm öğretmenler, tüm aile ve gerekirse hekimler, hemşireler bu işin içinde olmalı" gibi

ifadelerle cinsel eğitimin daha kapsamlı olması gerekliliği ve bu eğitimi vermekten tüm paydaşların sorumlu olması gerektiği düşüncesi ortaya konmuştur. Bu tabloya göre, henüz cinsel eğitimin kimin tarafından ve nasıl sağlanması gerektiği konusunda fikir birliğine varılmadığı açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Görüşülen 13 rehber öğretmenin % 50'sine yakını konuyla ilgili her hangi bir eğitimlerinin olmadığını rapor etmişlerdir. Bu konuda eğitim aldıklarını ifade eden öğretmenler, bu eğitimlerini genellikle sertifika eğitimleri olarak tamamladıklarını ifade etmişlerdir. Bu bilgiler ışığında ortaya çıkan durum, öğretmenlerin cinsel eğitim konusunda yetiştirilmesi hususunda da etkili bir yöntem ortaya konmadığı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Kısa süreli seminer veya kursların bu alanda etkili uygulamaların gerçekleştirilmesi için yeterli olmadığı açıktır.

Öğretmenlerin demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, meslekteki tecrübesi ve alınan eğitim) göz önünde bulundurulduğunda sistematik bir desene rastlanmamıştır. Araştırma verileri analiz edilmeden önce, uygulama ve görüşlerdeki farklılıkların mesleki deneyim ve alınan eğitime bağlı olabileceği sayılıtımız mevcuttu. Aşağıdaki tabloda, katılımcı rehber öğretmenlerin demografik özellikleri görsel olarak gösterilmektedir.

Tablo1. Katılımcı Demografik Bilgilerinin Analiz Tablosu

Özellikleri Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Kaç yıl görev yaptı	Konuyla ilgili eğitimi Var/Yok	Okulda uygulanan program var mı?	Sizin yaptığınız bir çalışma var mı?	Cinsel eğitimi kim vermeli
1	31	K	8	V	Y	Öğrenci +Veli sunum	Okul
2	40	E	10	Y	Y	yok	Uzman
3	30	E	7	Y	Y	Öğrenci sunum	Okul
4	46	K	22	Y	Y	Yok	Uzman
5	33	E	8	Y	Y	Öğrenci sunum	Uzman
6	36	E	12	V	Y	Öğrenci sunum	Uzman
7	42	E	13	Y	Y	Öğrenci sunum	Aile
8	34	E	13	Y	Y	yok	Uzman
9	35	E	9	V	V	Veli seminer	Okul
10	23	K	1	V	Y	Öğrenci sunum, Veli broşür	Uzman
11	31	E	8	V	V	Öğr. sunum, veli bilgilendirme	Okul +uzman
12	28	E	5	V	Y	Veli seminer	Uzman
13	38	E	13	V	V	Öğrenci +Veli sunum	Aile hekimliği

Bu sayılı analitik tümevarım metodu ile analiz edildiğinde, öğretmenlerin mesleki deneyiminin az ya da çok olmasının ya da konu ile ilgili eğitim almış olup olmamalarının cinsel eğitim konusundaki görüşleri ve uygulamalarının üzerinde belirleyici bir etki yaratmadığı ortaya çıkmıştır.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Araştırmanın bulguları eğitim politikaları ve eğitim programları açısından önemli sonuçlara işaret etmektedir. Bu sonuçlardan ilki, alanda standart bir eğitimin sağlanmasına hizmet edecek cinsel eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Türkiyede cinsel eğitim programları ve cinsel eğitim eksikliği bulunmaktadır (Çok ve Kutlu, 2010). Görüşülen rehber öğretmenlerin hiç biri standart bir eğitim programının varlığından ve bu konudaki farkındalıklarından bahsetmemiştir. Çalışma için yapılan alan taramasında da okullarda uygulanabilecek kısıtlı sayı ve nitelikte özel gereksinimli öğrenciler için ve genel eğitim öğrencilerine yönelik cinsel eğitim programlarına rastlanmışsa da (CSEP; Çok ve Kutlu, 2010; Tuzcuoğlu, 2005; Yılmaz, 2015) bu sayının yetersiz kaldığı ve öğretmenlere ulaşması ve uygulanması hususunda sıkıntılarının olduğu açıktır.

Bu çalışmanın işaret ettiği diğer bir husus da, bu eğitimleri sağlamada okulların ve dolayısıyla öğretmenlerin etkin rol alması gerektiğidir. Eğer bu eğitimi kimin sağlaması gerektiği açıklığa kavuşturulursa ve bu görevin getirdiği sorumluluklar net bir şekilde ortaya konulursa, sağlanan hizmetlerde tutarsızlık ve eksiklikler asgariye indirilmiş olacaktır. Bu yolla, bu işten sorumlu olacak öğretmenlerin eğitimlerine de bir standart getirilmesi de mümkün olabilir. Eldeki programların uygulanma sürelerinin çok kısıtlı (bir haftalık eğitim, kısa seminerler, sunumlar vs.) olduğu ve mevcut uygulama şeklinin (gerekliğin ve uygulamanın öğretmenlerin inisiyatifine bırakılması) etkili olmadığı açıktır. Bu nedenle, cinsel eğitim konuları/bileşenleri okul programlarının içine yayılmalı ve uzun süreli sürdürülen standart ve işlevsel faaliyetler haline dönüştürülmelidir.

Çalışmanın sonuçları, özellikle özel gereksinimli bireyler ve eğitimleri açısından tedirginlik vericidir. Özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarının doğru anlaşılması ve bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik herhangi bir girişimin bulunmadığı bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, genel anlamda cinsel eğitim eksikliklerinin yanında özel gereksinimli çocukların cinsel eğitimi konusunda acil bir şekilde köklü çalışmalar yapılması ve gerekli tedbirlerin alınması ihtiyacını gündeme getirmektedir. İnsanların cinsel gelişimi daha çok biyolojik boyutuyla düşünülse de, bu gelişim süreçlerinde o insanın psikolojik ve sosyal boyutlarda yaşadıkları onu yetişkinliğe hazırlar; sosyal ve duygusal ilişkilerini geliştirir, toplumsal rol denemeleri yapar, özel alanını, sınırlarını, beklentilerini ve değerlerini tanımlamaya başlar. Eğitimin amacı insanı hayata ve topluma hazırlamak ise, cinsel eğitim bu hazırlık sürecinin önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu bileşeni eğitim-öğretim program ve uygulamalarımızda daha çok önemsemeliyiz.

Çalışma rehber öğretmenlerle gerçekleştirilmiş olmasına rağmen bu tip bir tablo ile karşılaşılması düşündürücüdür. Çünkü rehber öğretmenlerin alanları zaten duygusal ve sosyal gelişimi, ve dolayısıyla cinsel gelişimi ve bu konulardaki destekleyici eğitimleri kapsamaktadır. Buna rağmen konuya bu kadar uzak kalınmışsa, burada sorgulanması gereken şey rehber öğretmenlerde durum bu iken, rehber öğretmeni olmayan okullarda genel eğitim öğretmenlerinin bu eğitimi nasıl sağladığıdır. Bıkmaz (2007), Hayde ve DeLamater (1997), Rice (1989) ve birçok çocuk gelişimi ve program geliştirme uzmanlarının önerdiği gibi, cinsel eğitim tüm okul programlarına yayılmalıdır. O halde bu eğitimin standartlaştırılarak yaygınlaştırılması ve etkili hale getirilmesi için gerekli yapılandırmanın nasıl gerçekleşmesi gerektiği konusunda bir strateji geliştirilmeli ve en kısa zamanda hayata geçirilmelidir.

Çalışmanın gerçekleştirildiği okulların tamamı şehir merkezinde olmasına rağmen cinsel eğitim verilmesi hususunda sergilenen tutum bu sınırlılıkta ise, cinsel konuların daha da tabulaştırılabildiği taşra yerleşimlerinde durumun boyutlarının ne olabileceği incelenmelidir. Bu araştırmanın bir durum çalışması olduğu ve genelleme yapma çabasıyla gerçekleştirilmediği göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'deki genel durumun ortaya konabilmesi için çalışma alanının genişletilerek yapılacak araştırmalar faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Artan, İstemihan (2003). Engelli Çocuk ve Gençlerin Cinsel Eğitimi. *Bilim ve Aklın Aydınlanmasında Eğitim Dergisi*, 39.
- Bakış, E., Ege, E., Timur, S. (2006). Engelli Kadınların Üreme Sağlığı Sorunları ve Etkileyen Faktörler. *Cumhuriyet Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, Sayı:10.
- Bıkmaz, F. H.; Güler, D. S. (2007). An Evaluation of Health and Sexuality Education in Turkish Elementary School Curricula. *Sex Education*, 7(3), 277-292.
- Bulut, A. (2005). Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Eğitim. M. Sevinç (Edt.), *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Coşkun, A., Gökdemirel, S. (1997). Toplumsal Yaşamın Cinsiyet Rollerine Etkisi. *Şişli Etfal Hastanesi Hemşirelik Dergisi*, 1(3-4), 45-50.
- Couwenhoven, T. (2001). Sexuality Education: Building a Foundation for Healthy Attitudes. *Disability Solutions*, 2001; 4; 5; 9-10.
- Çavdar, D. (2014). Türkiye’de Cinsel Eğitim, Cinsel Toplumsallaşma ve Homofobi. *Queer Pedagoji*, KAOS-GL, 2, 36-37.
- Çok, F. ve Kutlu, Ö. (2010). *Ergenlerin Cinsel Eğitimi: Bir Program Denemesi*. Pegem Akademi Yayıncılık/Eğitim Dizisi, Ankara.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (eds). (1998). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, California, SAGE.
- Goldhagen J., & Waterston T. (2003). *Children's Rights and Child Health Curriculum*. Elk Grove Village, IL: American Academy of Pediatrics and Royal College of Paediatrics and Child Health.
- Haktanır, G. (2005). Çocuk Cinselliği. Oktay ve Unutkan (Edt). *Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Hyde, J.S., & DeLamater, J. (1997). *Understanding Human Sexuality* (6. Baskı). The McGraw-Hill Companies. Inc.
- Kiddler, L. H. & Fine, K. (1987). Qualitative and Quantitative Methods: When Stories Converge." In M. M. Mark and R. L., Shotland (eds), *Multiple Methods in Program Evaluation: New Directions for Program Evaluation*. San F: Jossey-Bass.
- Michelle Ballan, M.S.W. (2001). *Parents as Sexuality Educators for Their Children with Developmental Disabilities*. SIECUS Report; 29; 3; 17 9.
- Murphy, G.H. & O'Callaghan, A. (2004). Capacity of adults with intellectual disabilities to consent to sexual relationships. *Psychological Medicine*. 34(7); 1347-1357.
- Murphy, N.A. & Roy Elias, E. (2006). Sexuality of Children and Adolescents With Developmental Disabilities. *Pediatrics*; 118; 398
- Poroy, A. (2000). Cinsel eğitim nedir? Cinsel öğreti. Poroy, A. (Ed) *Gençler ve anne babalar için cinsellik el kitabı* (1.Baskı., s.15-71). İstanbul: Özgür Ajans
- Poroy, A. (2005). *Türkiye’de Cinsellik*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Rice, F. Philip, (1989). *Human Sexuality*. USA: Wm C. Brown Publishers.
- Robinson, W. S. (1951). The Logical Structure of Analytic Induction. *American Sociological Review*, 16, 812-818.
- Smith, L. N. (1978). An Evolving Logic of Participant Observation, Educational Ethnography and Other Case Studies. In L. Shulman (Ed.), *Review of Research in Education*. Intasca, III.: Peacock.

- Stake, R. E. (1995). *The Art of Case Study Research*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Tuzcuoğlu, N. & Tuzcuoğlu, S. (2004). *Çocuğun Cinsel Eğitimi – Anne, Ben Nasıl Doğdum?*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2. Baskı.
- Yılmaz, F. E. (2015). *Engellilerde Cinsel Gelişim ve Cinsel Eğitim Programları* (Ailelere ve Öğretmenlere Yönelik). Akademisyen Kitabevi / Eğitim Dizisi, Ankara.

EK 1: Katılımcı Demografik Bilgileri:

Katılımcı 1: 31 yaşında bayan 8 sene görev yapmış. Aile Eğitimi Sertifikası kapsamında cinsel eğitim dersi almış. Okulda uygulanan bir cinsel eğitim programı yok. Öğrenci ve velilere sunum şeklinde ergenlik eğitimi kapsamında bilgi veriliyor. Aileyi bilinçlendirmekle birlikte okul müfredatına cinsel eğitim dersi konulması gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 2: 40 yaşında erkek 10 yıl görev yapmış. Konuyla ilgili eğitim almamış. Okulda uygulanan bir cinsel eğitim programı yok. Bu alanda uzman kişilerin cinsel eğitim vermesi gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 3: 30 yaşında erkek 7 yıl görev yapmış. Konuyla ilgili eğitim almamış. Öğrencilere cinsel istismara yönelik sunum yapılıyor. Ailelerin eğitilmesiyle birlikte cinsel eğitimin okulda verilmesi gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 4: 46 yaşında bayan 22 yıl görev yapmış. Konuyla ilgili eğitim almamış. Okulda uygulanan bir cinsel eğitim programı yok. Okul müfredatına cinsel eğitim dersi konulması gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 5: 33 yaşında erkek 8 yıl görev yapmış. Konuyla ilgili eğitim almamış. Öğrencilere sunum yapılıyor. Okul müfredatına cinsel eğitim dersi konulması gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 6: 36 yaşında erkek 12 yıl görev yapmış. Üniversitede aldığı dersler var ve ergenlikle ilgili hizmet içi eğitim almış. Meb ve Orkid işbirliğiyle hazırlanan bir sunum var. Bu alanda uzman kişilerin cinsel eğitim vermesi gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 7: 42 yaşında erkek 13 yıl görev yapmış. Üniversitede bazı derslerin kapsamında konuyla ilgili eğitim almış. Sağlık Meslek okulundan gelenler sunum yapıyor. Cinsel eğitimi ailenin vermesi gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 8: 34 yaşında erkek 13 yıl görev yapmış. Konuyla ilgili eğitim almamış. Okulda uygulanan bir cinsel eğitim programı yok. Cinsel eğitimi kimin vermesi gerektiğiyle ilgili fikri yok.

Katılımcı 9: 35 yaşında erkek 9 yıl görev yapmış. Üniversitede konuyla ilgili eğitim almış. Okulda uygulanan bir cinsel eğitim programı var. Ayrıca velilere seminer verilmiş. Cinsel eğitimin seminerlerle verilmesi gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 10: 23 yaşında bayan ilk görev yılı. Üniversitede gelişim psikolojisi kapsamında konuyla ilgili eğitim almış. Konuyla ilgili çeşitli seminerlerle de bu dersi almış. Öğrencilere sunum yapılmış velilere broşür dağıtılmış. Ailelerin eğitilmesiyle birlikte cinsel eğitimin okulda uzmanlar tarafından verilmesi gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 11: 31 yaşında erkek 8 yıl görev yaptı. Hizmet içi eğitim kapsamında konuyla ilgili eğitim almış. Okulda uygulanan bir cinsel eğitim programı var. Öğrencilere sunum ve velilere bilgilendirme yapılmış. Cinsel eğitimin okulda uzmanlar tarafından verilmesi gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 12: 28 yaşında erkek 5 yıl görev yaptı. Çocuk gelişimi dersi kapsamında konuyla ilgili eğitim almış. Velilere seminerle bilgilendirme yapılıyor. Çocuklar da veli tarafından bilgilendiriliyor. Cinsel eğitimi uzmanların vermesi gerektiğini düşünüyor.

Katılımcı 13: 38 yaşında erkek 13 yıl görev yaptı. Ergenlik dönemiyle ilgili eğitim almış. Eldep programı var cd ile anlatım şeklinde. Ayrıca öğrenci ve velilere sunum yapılıyor. Aile hekimliği ve buna bağlı merkezlerin cinsel eğitim vermesi gerektiğini düşünüyor.